

נוצה של עזים, והצורך בריבוי, משום שהכתוב שאמר 'או עור או שק', ושק הוא השיער העבה של העזים, שממנו עושים שקים, ואילו הריבוי הוא על השיער הדק של העזים, שממנו עושים בגדים (תוס'), ונקרא 'נוצה', משום שאין גוזזים אותו, אלא מורטים אותו כנוצות העופות (רש"י; תוס'), או משום שאינו רך בצמר, אלא קשה כנוצה (רש"י מנחות לט, ב ד"ה צמר).

והברייתא מרבה כל מה שדרך לעשות מהם בגדים, ומשמשים כעין תשמיש צמר ופשתים (חז"א כלים ה, א), ודוקא דבר הגדל בארץ, אבל ניילון וכיוצא בו, אינו מקבל טומאה (קובץ תשובות לגר"ש אלישיב א, א, ע"פ תורת כהנים).

ולא אמר בקיצור 'שאר בגדים מניין', להשמיענו אגב אורחיה, שצמר גמלים וצמר ארנבים אינו בכלל צמר סתם, ונוצה של עזים אינו בכלל שק (חדש האביב [לבעל הפלא יעני]).

והשיירין, מעיל העשוי מעיקר המשי (רש"י לעיל כ, ב ד"ה שיראים), **והפלקין**, בגד העשוי מפסולת המשי (רש"י שם ד"ה גושקרא), **והפיקין**, בגד העשוי מן המשי הרך, המתפצל ומצוי במשי (רש"י שם ד"ה סירקין).

אבל בהעלאה כל תרי מיני אסור, ודוקא העלאה דומיא דלבישה, כלומר, שנהנה מהבגד כמו שנהנה מבגד שלבוש בו, אסורה (גמ' יבמות ד, ב).

אלא דרב פפא בדותא היא, שהוא לא אמר הדבר מעולם, אלא אחד מתלמידיו אמר כן מעצמו, או שהבין כך בטעות מתוך דבריו (שטמ"ק ב"מ עא, ב בשם הריטב"א).

לסיכום (כו, ב-כז, א): טומאת נגעים היא בצמר ופשתים ולא בשאר בגדים, לפי שנתמעט בפרשה שנאמר בה 'בגד צמר או בגד פשתים', וטמא בין חוטי שתי וערב [כמפורש בפסוק], ובין בגד ששיעורו שלש על שלש אצבעות [בגד שלשה על שלשה טפחים בקל וחומר משתי וערב, ובגד שלש על שלש מריבוי 'והבגד']. טומאת שרצים, חוטי שתי וערב, טהור, לפי שנאמר בהם בגד (רש"י).

בגד צמר ופשתים, שלשה על שלשה טפחים, טמא, לפי שלמדים מטומאת נגעים בבנין אב שכל הטומאות שנאמר בהם 'בגד' היינו צמר ופשתים [תנא דבי רבי ישמעאל]. שלש על שלש, טמא, לאביי מ'או בגד', ולרבא, מהריבוי 'והבגד' בנגעים.

בגד משאר מינים, לרבי שמעון בן אלעזר, לאביי, טהור, שלמדים מבנין אב מנגעים שרק צמר ופשתים טמא, לרבא, טמא, שלמדים מ'או בגד' שדין שלשה על שלשה כבגד, אבל בגד שלש על שלש טהור.

לתנא דבי רבי ישמעאל, לאביי, לתנא א' טהור שלמדים בבנין אב מנגעים, לתנא ב' טמא אף שלש על שלש אצבעות ולמדים מ'או בגד'. לרבא, שלשה על שלשה, קודם שחזר בו [ולדעה שלא חזר בו] נחלקו ב' תנאים בדעתו כדברי אביי. לאחר שחזר בו, לב' התנאים טמא. שלש על שלש טהור שלמדים בבנין אב מנגעים שדוקא צמר ופשתים טמא. לרב פפא ולרב נחמן בר יצחק אף שלש על שלש לב' התנאים טמא מ'או בגד'.

תנא א' של דבי רבי ישמעאל שלמד בבנין אב ש'בגד' האמור בתורה היינו צמר ופשתים, לאביי ורבא, בא למד לענין טומאת שרץ. לרב פפא, לענין איסור כלאים. לרב נחמן בר יצחק, לענין חיוב בגד בציצית.

אין לי אלא בגד מצמר או פשתן, שלמדים טומאת שרצים מנגעים בבנין אב, ש'בגד' היינו מצמר או פשתן, וכפי שדרש תנא דבי רבי ישמעאל (לעיל כו, ב), ונוסף טומאה בשאר מיני בגדים מיתור הכתוב 'או בגד', וכיון שנלמד רק מריבוי, אינו מטמא אלא בגד שלם שהוא שלשה על שלשה טפחים, אבל בגד צמר ופשתים שנתפרש בפסוק על ידי בנין אב שהוא עיקר טומאת שרצים, לכן שלש על שלש אצבעות דינו שווה לשלשה על שלשה טפחים כמו בטומאת נגעים (רשב"א שם).

מה לנגעים שכן שתי וערב מיטמא בהם, והטעם שאין לומדים שיטמא שתי וערב בשרצים כמו שמטמא בנגעים, שלשון 'בגד' משמע דוקא בגד ארוג, ולא שתי וערב (רש"י; רשב"א), או משום שבטומאת שרצים נאמר 'או בגד או עור או שק', ללמד שרק דברים הדומים לשק מטמא, ולא שתי וערב (תוס'; רשב"א). ושתי וערב שטמאים בנגעים, אינו גזירת הכתוב, אלא משום שממנו עושים בגד (אילת השחר).

לכתב רחמנא גבי שרצים וליתו נגעים מנייהו, ואף שנגעים ודאי חמורים משרצים, סובר רבא שאפשר ללמוד שרצים מנגעים, שהוא רק גילוי מילתא שגם אריג שלש אצבעות על שלש אצבעות הוא בכלל 'בגד', ואם כן, יתור 'או' הנאמר בשרצים, מלמד לשלשה על שלשה בשאר מינים (תוס'; ע"פ רא"מ הורבין ושפת אמת). ויש מפרשים, שרבא סובר שיתכן שנגעים אינם חמורים משרצים, ומה שמטמאים שתי וערב אינו משום חומר הטומאה, אלא משום שהטומאה באה מהבגד עצמו, לא כן טומאת שרצים שהטומאה באה מהשרץ לבגד, צריך דוקא בגד (ריטב"א; ריטב"א המיוחס לר"ן).

מה לשרצים שכן מטמא ככעךשה, שגבי טומאת שרצים אמר הכתוב 'כל הנוגע בהם במותם יטמא עד הערב' (ויקרא יא, לא), ו'בהם' משמע שלמים, מאידך, גם אמר הכתוב 'וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא' (שם לב), ו'מהם' משמע שגם חלק משרץ טמא, ומזה למדים שאכן אף חלק משרץ טמא, בתנאי שיש בו שיעור כשרץ הקטן ביותר, ושיעורו חכמים שחומט [אחד משמונה שרצים] בתחילת יצירתו, גדלו כעדשה (גמ' חגיגה יא, א; נדיר נב, א), ואסמכתא הוא, ששיעוריהם הלכה למשה מסיני הם (תוס' להלן כה, א ד"ה מה, ונדה נו, א ד"ה א').

ורבא לא חשש לפירכא זו, משום שסבר שאף שיש חומרא בנגעים שמטמא שתי וערב, וכן יש חומרא בשרצים שמטמא בכעדשה, הלימוד שלומדים שמטמא שרצים כמו שמטמא בנגעים אינו לימוד גמור, אלא גילוי מילתא [כמבואר לעיל (ד"ה לכתוב)] [תוס', ורא"מ הורבין], או משום שסבר ששיעור עדשה הנאמר בטומאת שרצים הוא אינו פחות משיעור גריס הנאמר בנגעים, אלא שבנגעים השיעור הוא שטח הנגע, ואילו לעדשה יש עובי, ואפשר לְשַׁטֵּחַ את העובי ולהגיע לשיעור גריס (רמב"ן; ריטב"א).

מנין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים, שסתם צמר הוא צמר רחלים, ואילו של גמלים נקרא 'צמר גמלים', וכן שאר צמורים שיש להם שם לווי, ולכך הם צריכים ריבוי מיוחד (תוס'), ונעלם מתוס' ירושלמי בכלאים (ט, א) שלמדו זאת מן הכתוב 'ומאה אלף אילים צמר' (מלכים ב, ג, ד), שסתם צמר אינו אלא צמר רחלים (רש"י; שפת אמת).